

**ΠΡΟΒΑΛΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΦΟΥΚΑΥΛΤ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΕΞΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ
ΣΤΑ ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ
ΤΟ ΣΗΜΕΡΑ ΚΑΙ ΤΟ ΑΥΡΙΟ**

Εργασία για το μάθημα

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

του εαρινού εξαμήνου
του μεταπτυχιακού προγράμματος
του τμήματος

Επικοινωνίας & Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης
του
Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Διδάσκουσα: Μ. Ρήγου

Νεκτάριος Σ. Σαρτζετάκης

Αθήνα 30 Σεπτεμβρίου 1997

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κεφάλαιο 1ο. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
Κεφάλαιο 2ο. Η ΕΞΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΣΤΟ ΦΟΥΚΑΥΛΤ	5
Κεφάλαιο 3ο. Η ΕΞΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΤΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ	10
Κεφάλαιο 4ο. ΚΥΒΕΡΝΟΠΑΝΟΠΤΙΚΟΝ	15
Κεφάλαιο 5ο. ΕΠΙΛΟΓΟΣ Η ΕΞΟΥΣΙΑ ΑΛΛΑΖΕΙ “ΧΕΡΙΑ”	20
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	21

Κεφάλαιο 1ο. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

“Η εξουσία είναι σχέση, μιλάμε για σχέσεις εξουσίας” (M. Foucault, “Η μικροφυσική της εξουσίας”, σελ 170).

Η άποψη του Foucault για την εξουσία είναι ξεκάθαρη. Η εξουσία του Λόγου είναι ένα από τα βασικά σημεία που μπορούμε να σταθούμε. Ο Λόγος δημιουργεί σχέσεις, χρησιμοποιείται για να προσδιορίσει σχέσεις, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο Λόγος έρχεται να παίξει ένα σημαντικό ρόλο στις σχέσεις εξουσίας και στον προσδιορισμό τους.

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, η τηλεόραση σήμερα, τα ηλεκτρονικά μέσα αύριο, έχουν Λόγο, δημιουργούν και προσδιορίζουν σχέσεις. Σχέσεις εξουσίας με το κοινό, με τους χρήστες, σχέσεις εξουσίας μεταξύ των χρηστών. Ποιος είναι ο ρόλος του μέσου στις σχέσεις που δημιουργούνται ανάμεσα στους διάφορους χρήστες του μέσου, είτε το μέσο λέγεται τηλεόραση είτε λέγεται υπολογιστής.

Η τηλεόραση έχει μπει μέσα σε κάθε σπίτι, έχει Λόγο στη ζωή μας, έχει Λόγο στις σχέσεις μας. Ακολουθούμε τα μοντέλα που μας παρουσιάζει, διαλέγουμε ο καθένας το δικό του και προσπαθούμε να αντιδρούμε, να συμπεριφερόμαστε και να δημιουργούμε τις σχέσεις σύμφωνα με αυτό. Η τηλεόραση μας επιτηρεί χωρίς να μας βλέπει, δεν χρειάζεται να έχει την εικόνα μας για να νιώθουμε ότι πρέπει να ακολουθούμε τους κανόνες που μας θέτει.

Οι σχέσεις εξουσίας που δημιουργούμε και ακολουθούμε μεταξύ μας ακολουθούν τα μοντέλα που μας παρουσιάζονται, και έτσι συνεχίζει να υπάρχει το ίδιο σύστημα σχέσεων εξουσίας.

Τα νέα μέσα επικοινωνίας και μαζικής ενημέρωσης εξαπλώνονται με όλο και πιο γοργούς ρυθμούς, και από μέσα για τους λίγους και εκπαιδευμένους τείνουν να γίνουν μέσα για όλους. Εξήντα εκατομμύρια άνθρωποι μέχρι τι τέλος του χρόνου, στην Αμερική θα επικοινωνούν, θα ενημερώνονται και θα διασκεδάζουν στο κυβερνοχώρο, το νοητό αυτό χώρο που δημιουργείται από την επικοινωνία των computers.

Το Ίντερνετ (η υπαρκτή μορφή του κυβερνοχώρου σήμερα), για κάποιους έχει όλα τα στοιχεία για να θεωρηθεί ότι αναπαριστά με το καλύτερο τρόπο την θεωρία του Foucault για την εξουσία του Λόγου. Κάποιοι άλλοι αναγνωρίζουν σε αυτό το χώρο το απόλυτο μοντέλο επιτήρησης, όπου προσφέρονται τα τελειότερα, μέχρι σήμερα, εργαλεία για την επιτέλεση μιας μαζικής επιτήρησης όπως την περιγράφει ο Foucault στο βιβλίο του "Επιτήρηση και Τιμωρία". Μπορούμε μάλιστα να μιλήσουμε, όπως θα δούμε παρακάτω, για το κυβερνοπανοπτικόν.

Στα επόμενα κεφάλαια αυτής της εργασίας θα αναφερθούμε στη θεωρία του Foucault για την εξουσία του Λόγου, και θα δούμε πως αυτά μπορούν να ιδωθούν προβάλλοντας τα επάνω στο τηλεοπτικό φαινόμενο, που σήμερα είναι η μαζικότερη μορφή επικοινωνίας. Αλλά περισσότερο θα εστιάσουμε στην εξουσία του Λόγου των νέων μέσων επικοινωνίας και ενημέρωσης.

Τα μέσα αλλάζουν, τα δεδομένα αλλάζουν, οι σχέσεις αλλάζουν, μήπως είναι καιρός να αλλάξει χέρια και η εξουσία;

Κεφάλαιο 2ο. Η ΕΞΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΣΤΟ FOUCAULT

Δύο από τους ορισμούς που χρησιμοποιεί ο Foucault για να περιγράψει την εξουσία είναι:

“I) η σχέση εξουσίας (ή δυνάμεων) είναι δράση πάνω στη δράση II) είναι “δόμηση του ενδεχόμενου πεδίου δράσης των άλλων”. (M. Foucault, “Η μικροφυσική της εξουσίας”, σελ 91 και 93)

Έχοντας ασχοληθεί σε μεγάλο βαθμό με την εξουσία, το δίκαιο, τους νόμους και την κοινωνική τάξη. Αφού πέρασε τη σκέψη του πέρα από τα όρια της εξουσίας του κράτους, της εξουσίας του σεξ, της εξουσίας της γνώσης και μίλησε για την εξουσία του Λόγου, ακόμα και μέσα από την επιτήρηση ο Foucault μας έδωσε ένα πολλά να σκεφτούμε για το θέμα της εξουσίας.

Σ’ αυτό το κεφάλαιο προσπαθούμε να δούμε εν συντομία τη σκέψη του Foucault γύρω από το θέμα της Φυσικής ή της μικροφυσικής, όπως αναφέρει, της εξουσίας. Κυρίως από τη μεριά του φυσικού που κάποιος εισέρχεται στο χώρο του και προσπαθεί να χρησιμοποιήσει τις αρχές και τις τεχνικές του για να περιγράψει κάτι τόσο διαφορετικό, όπως είναι οι σχέσεις εξουσίας. Ενώ θα αναφερθούμε και στην εξουσία του Λόγου της επιτήρησης, ένα θέμα που θα μας απασχολήσει και σε επόμενο κεφάλαιο.

Η Φυσική, η μικροφυσική και η προσπάθεια περιγραφής της εξουσίας

“Με τον όρο εξουσία, νομίζω πως πρέπει καταρχήν να εννοούμε το πλήθος των σχέσεων δύναμης που ενυπάρχουν στο χώρο όπου ασκούνται και είναι συστατικές της οργάνωσης του· το παιχνίδι που μέσα από αδιάκοπους αγώνες και συγκρούσεις τις

μεταμορφώνει, τις ενδυναμώνει, τις αντιστρέφει· τα στηρίγματα που αυτές οι σχέσεις δύναμης βρίσκουν αναμεταξύ τους έτσι που να σχηματίζουν αλυσίδα ή σύστημα, ή, αντίθετα, τις αναντιστοιχίες, τις αντιφάσεις που απομονώνουν τη μια από την άλλη· τις στρατηγικές τέλος μέσα στις οποίες ενεργοποιούνται και που το γενικό τους σχέδιο ή η θεσμική τους αποκρυστάλλωση υλοποιούνται στους κρατικούς μηχανισμούς, στη διατύπωση του νόμου, στις κοινωνικές ηγεμονίες. (M. Foucault, “Η ιστορία της σεξουαλικότητας”, σελ 115-116)

Μπορούμε να πούμε ότι κατά τον Foucault η δυναμική (με την έννοια που αυτή η λέξη έχει στη Φυσική- δυναμική: ύπαρξη της δυνατότητας) της εξουσίας είναι κάτι που όλοι έχουμε, και η χρησιμοποίηση ή η μετάδοση αυτής της εξουσίας στις διαπροσωπικές μας σχέσεις μέσω των δομών και των σχέσεων που φτιάχνουμε είναι ο τρόπος με τον οποίο δημιουργείται το κοινωνικό σύστημα. Αυτό το σύστημα κυκλοφορίας αυτής της εξουσίας που δημιουργεί την κοινωνική τάξη όπως την κατανοούμε, είναι ένα σύστημα από διανύσματα που περιγράφουν σχέσεις εξουσίας, που αλληλεπιδρούν και δημιουργούν συνεχώς νέες αποδεκτές κοινωνικές τάξεις.

“Λέγοντας ότι η εξουσία είναι σχέση και ότι μπορούμε να μιλάμε μόνο για σχέσεις εξουσίας και για δυναμική της εξουσίας”
(M. Foucault, “Η μικροφυσική της εξουσίας”, σελ 170),

είναι εύκολο να πούμε ότι θα περάσουμε και στο επόμενο στάδιο όπου θα προσπαθήσουμε να προσδιορίσουμε αυτές τις σχέσεις, αυτό έκανε και ο Foucault, προσπαθώντας να περιγράψει τη δικιά του μικροφυσική της εξουσίας. Σε αυτές τις περιπτώσεις για να προσδιορίσει κανείς αυτές τις σχέσεις πρέπει να μελετήσει κάποια μερικά υποσύνολα όπου οι σχέσεις εξουσίας είναι έντονα παρατηρήσιμες και μπορούν

εύκολα να περιγραφούν αναλυτικά, να γενικεύσει και να έχει κάποια πολύ χρήσιμα και σημαντικά συμπεράσματα για το κοινωνικό σύστημα.

Αυτό ίσως να προσπάθησε να κάνει και ο Foucault μελετώντας τα άσυλα, τους ονομαζόμενους τρελούς στην “Ιστορία της τρέλας”, και τους φυλακισμένους στη “Επιτήρηση και τιμωρία”. Υποσύνολα δηλαδή της κοινωνίας που είναι εύκολο να μελετηθούν οι, ξεκάθαρες και προκαθορισμένες στο μεγαλύτερο μέρος τους, σχέσεις εξουσίας μεταξύ των ατόμων, και να περιγραφεί το σύστημα που διέπει αυτές τις σχέσεις.

Ο Λόγος -discourse- με την ευρεία έννοια με την οποία τον χρησιμοποιεί ο Foucault, παίζει καίριο ρόλο στις σχέσεις· ο Λόγος αυτός χρησιμοποιείται για την επικοινωνία, την δημιουργία και την οριοθέτηση σχέσεων. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο Λόγος είναι ο -διανυσματικός- φορέας με τον οποίο ορίζονται και αλληλεπιδρούν τα διανύσματα της εξουσίας, μιλώντας στη γλώσσα της Φυσικής. Ένα διάνυσμα προσδιορίζει μια σχέση μεταξύ δύο σημείων και τη δυναμική (φορά του διανύσματος) που υπάρχει μεταξύ αυτών των σημείων.

“... η εξουσία δεν είναι κάτι που αποκτιέται, αποσπάται ή μοιράζεται, κάτι που κρατάμε ή που αφήνουμε να ξεφύγει· η εξουσία ασκείται από αμέτρητα σημεία σ’ ένα παιχνίδι άνισων και κινητών σχέσεων.” (M. Foucault, “Η ιστορία της σεξουαλικότητας”, σελ. 117)

Σε αντιστοιχία έχουμε τις διανυσματικές σχέσεις δυνάμεων στη Φυσική, υπάρχουν μόνο ως σχέσεις, έτσι προσδιορίζονται και αλληλοσχετίζονται μεταξύ τους σε ένα παιχνίδι συνεχούς μεταβολής και εξέλιξης.

Στο τέλος του βιβλίου “Η μικροφυσική της εξουσίας” στο σημείωμα του μεταφραστή τίθεται το ερώτημα:

“Πρέπει μήπως να καταφύγουμε στον ειδικό κλάδο της Φυσικής τον αρμόδιο σε θέματα δράσης, τη Μηχανική;” (M. Foucault, “Η μικροφυσική της εξουσίας”, σελ. 170).

Δεν θα ήταν όμως δυνατό να περιγράψουμε ένα τόσο πολύπλοκο σύστημα, όπως είναι αυτό των κοινωνικών σχέσεων εξουσίας, χρησιμοποιώντας τα μοντέλα της κλασσικής μηχανικής. Για κάτι τέτοιο θα ήταν προτιμότερο να απευθυνθούμε στη σχετικά νέα θεωρία του χάους, να δανεισθούμε τις τεχνικές που χρησιμοποιούνται για να μελετηθούν και να περιγραφούν αυτά που στη Φυσική λέγονται *χαοτικά συστήματα*. Σαν ένα τέτοιο θα μελετήσουμε το κοινωνικό σύστημα σχέσεων εξουσίας· και ο Foucault με τον τρόπο που το προσεγγίζει θα μπορούσαμε να πούμε ότι πλησιάζει πολύ στις μεθόδους περιγραφής *χαοτικών συστημάτων*.

“Δεν υπάρχει ο Λόγος της εξουσίας από τη μια μεριά κι απέναντι ένας άλλος Λόγος που του αντεπιτίθεται. Οι Λόγοι αποτελούν στοιχεία ή συνασπισμούς τακτικής στο πεδίο των σχέσεων δύναμης· μπορεί να υπάρχουν διαφορετικοί ή ακόμα και αντιφατικοί Λόγοι στο εσωτερικό της ίδιας “στρατηγικής”, ή μπορούν αντίθετα να κυκλοφορούν χωρίς να αλλάζουν μορφή ανάμεσα σε αντιτιθέμενες στρατηγικές.” (M. Foucault, “Η ιστορία της σεξουαλικότητας”, σελ. 126)

Ο Λόγος ως φορέας της εξουσίας σε ένα πεδίο σχέσεων δυνάμεων, καθαρά Φυσικοί όροι που όμως χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν πεδία κοινωνικών σχέσεων εξουσίας. Οι φορείς όμως αυτοί της εξουσίας - Οι Λόγοι- δεν είναι εύκολα προσδιορισμοί, ούτε περιγράψιμοι, ίσως να μπορούσαμε να πούμε ότι οι σχέσεις αυτές είναι τόσο πολύπλοκες που εύκολα θα μπορούσαμε να τις χαρακτηρίσουμε τυχαίες. Το τυχαίο φαινόμενο, αυτό μελετάει και η θεωρία του χάους· πολλοί θα λέγανε, για παράδειγμα, ότι το σχήμα ενός σύννεφου είναι τυχαίο, κάτι που δεν

ισχύει. Είναι τόσο πολύπλοκο να περιγραφεί που, αναγκαστικά, το θεωρούμε τυχαίο, όμως ακολουθώντας τη μεθοδολογία και τη θεωρία μελέτης χαοτικών συστημάτων, μετά από συλλογή στοιχείων, θα μπορούσαμε να πούμε ότι μπορούμε να περιγράψουμε, ίσως υπό ειδικές συνθήκες και να προβλέψουμε το σχήμα ενός σύννεφου.

Είναι ακόμα πιο δύσκολο, και ίσως παρακινδυνευμένο να πούμε ότι παρόμοια προσέγγιση μπορούμε να πετύχουμε για της σχέσεις εξουσίας του Λόγου στο κοινωνικό σύστημα. Μια τέτοια, όμως, προσέγγιση είναι αυτό που φαίνεται να θέλει ο Foucault να περιγράψει μέσα από τη χρησιμοποίηση της Φυσικής, ή μικροφυσικής όταν χρησιμοποιείται για να περιγράψει υποσυστήματα.

Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε απλή γεωμετρία για να περιγράψουμε απλά, σχετικά, σχήματα αλλά όταν θέλουμε να περάσουμε σε πολύπλοκα σχήματα χρησιμοποιούμε μη γραμμικά συστήματα (χαοτικά συστήματα) για να τα περιγράψουμε, μιλάμε σ' αυτή τη περίπτωση για τα γνωστά σε όλους fractals. Σαν ένα fractal θα μπορούσαμε να δούμε και το σχήμα των σχέσεων εξουσίας που προσπαθεί ο Foucault να περιγράψει, ένα ακαθόριστο και ευμετάβλητο σχήμα που στην πρώτη ματιά δίνει την εντύπωση μιας τυχαίας εικόνας, στη δεύτερη ματιά διακρίνονται κάποιοι κανόνες τους οποίους ακολουθεί, αλλά όσο περισσότερο προσπαθεί κανείς να τους προσδιορίσει, τόσο ανακαλύπτει ότι τα εργαλεία που έχει στη διάθεση του δεν είναι αρκετά.

Η εξουσία του Λόγου της επιτήρησης

Η επιτήρηση θα μπορούσε κάποιος να πει ότι δεν έχει Λόγο, δεν έχει το στοιχείο για να δημιουργήσει σχέσεις εξουσίας. Για την επιτήρηση, εκ πρώτης όψεως, δεν είναι απαραίτητη η εμπλοκή του Λόγου, όμως η

επιτήρηση σημαίνει ότι ο επιτηρών έχει μια σχέση εξουσίας με τον επιτηρούμενο.

Ο επιτηρών έχει Λόγο επάνω στον επιτηρούμενο. Του υπενθυμίζει ότι τον παρακολουθεί και γι' αυτό θα πρέπει να διατηρηθεί σε μια τάξη και να υπακούει σε κάποιους κανόνες.

Μέσα από αυτά που έχει πει ο Foucault είναι ξεκάθαρο ότι η εξουσία και η επιτήρηση είναι άρρηκτα συνδεδεμένες μεταξύ τους. Επανειλημμένα έχει αναφερθεί στην κοινωνία σαν ένα γιγαντιαίο **πανοπτικό**, στο οποίο οι κατέχοντες την εξουσία επιτηρούν τους άλλους, για τους οποίους η αίσθηση της συνεχούς επιτήρησης είναι η υπενθύμιση της τιμωρίας που τους περιμένει στο πρώτο στραβοπάτημα τους.

Η έννοια του πανοπτικού είναι παλιά, η αρχιτεκτονική χρησιμοποιήθηκε πολλές φορές για να κάνει εύκολη την επιτήρηση, αλλά και για να τονίσει στους επιτηρούμενους, ότι συνέχεια παρακολουθούνται. Η φυλακή του J. Bentham δεν είναι μια μοναδική ιδέα αρχιτεκτονήματος, αλλά ένα από τα πιο εντυπωσιακά παραδείγματα οικισμάτων επιτήρησης. Είναι συνηθισμένο, κτίρια επιτήρησης να χτίζονται από αυτούς που έχουν την εξουσία. Πύργοι επιτήρησης υπήρχαν πάντοτε στα τείχη των πόλεων στο παρελθόν, αλλά και σήμερα οι φυλακές, τα κεντρικά κτίρια της αστυνομίας (ακόμα και στην Αθήνα τα κτίριο της ασφάλειας στη λεωφόρο Αλεξάνδρας και τα κεντρικά κτίρια στη λεωφόρο Κατεχάκη είναι τρανταχτά παραδείγματα) ακόμα και οι φύλακες στις εισόδους των κτιρίων πολλαπλασιάζονται κάθε μέρα, και ασθυμηθούμε σε πόσες πινακίδες στο δρόμο αναφέρεται η φράση έλεγχος: “Η ταχύτητα ελέγχεται με ραντάρ”, “Το κτίριο παρακολουθείται από την ... SECURITY”, είναι μόνο μερικά παραδείγματα.

Ο Λόγος της επιτήρησης και η σχέσεις εξουσίας που έχει, είναι ένα μεγάλο θέμα που έχει απασχολήσει την ιστορία του ανθρώπου. Τα μέσα της επιτήρησης εξελίσσονται, και οι θεωρίες της επιτήρησης ανανεώνονται μαζί τους. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι το απόλυτο μοντέλο επιτήρησης ήταν και είναι ένα όραμα για πολλούς, ο Bentham, ο Foucault, ο Orwell συμπληρώνουν ο καθένας από τη πλευρά του το ιδανικό μοντέλο.

Κεφάλαιο 3ο. Η ΕΞΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΤΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ

Το τηλεοπτικό φαινόμενο, με την σχεδόν ολοκληρωτική εξάπλωση της τηλεόρασης, έχει πάρει τεράστιες διαστάσεις και είναι πλέον δύσκολο να μελετηθεί οποιαδήποτε πτυχή του. Οι τεχνολογικές εξελίξεις, με την παγκοσμιοποίηση του μέσου (κανάλια που εκπέμπουν ταυτόχρονα σε ολόκληρο το παγκόσμιο χωριό) και την δυνατότητα εύκολης μετάδοσης σήματος, κάνουν δύσκολη ακόμα και την προσέγγιση μικρών υποσυνόλων.

Θα προσπαθήσουμε στις επόμενες λίγες σελίδες να αναφερθούμε στην τηλεόραση και τις σχέσεις εξουσίας που την περιτριγυρίζουν. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η τηλεόραση και τα ΜΜΕ είναι ο καθρέπτης της κοινωνίας, και έτσι να δεχτούμε ότι μελετώντας τα ΜΜΕ μελετάμε την κοινωνία.

“Στην ιδέα αυτή (του καθρέπτη) υπάρχει πολλή αλήθεια, αλλά όχι ακριβώς με τον τρόπο που το θέτουν. Δεν απεικονίζουν με ακρίβεια την κοινωνική πραγματικότητα. Μάλλον η αλήθεια σ’ αυτόν τον ισχυρισμό έγκειται στο ότι τα ΜΜΕ τείνουν να παρουσιάζουν και να ερμηνεύουν την κοινωνική πραγματικότητα μέσα σ’ ένα πλαίσιο, που στο μεγαλύτερο μέρος του έχει στηθεί από την εγχώρια εξουσία” (Naom Chomsky, “Για τα ΜΜΕ”, σελ. 5)

Ο Chomsky με αυτή τη σκέψη του θέτει δύο από τα πιο σημαντικά θέματα που η τηλεόραση μεταφέρει μπαίνοντας σε κάθε σπίτι. Είναι πράγματι τα ΜΜΕ μια αναπαράσταση της κοινωνίας, ή μήπως η κοινωνία τείνει να γίνει μια αναπαράσταση της κοινωνίας που παρουσιάζουν τα ΜΜΕ; Μας δίνουν τα ΜΜΕ μια -όσο είναι αυτό δυνατό- αντικειμενική και

αναλλοίωτη εικόνα της κοινωνίας, ή μας παρουσιάζουν τα πράγματα σύμφωνα με τις προσταγές κάποιων συμφερόντων;

Αναφερόμαστε παρακάτω για τα πρότυπα που προβάλλονται από τα ΜΜΕ, ως φορείς αυτού που θα μπορούσαμε να πούμε η *κοινωνία των ΜΜΕ*, ενώ ορισμένα πράγματα πρέπει να ειπωθούν και για τη *εικονική πραγματικότητα* που προβάλλουν τα ΜΜΕ.

Τα πρότυπα

Τα πρότυπα που πρέπει να μιμηθούμε, τα πρότυπα που πρέπει να μοιάσουμε, όταν πηγαίνουμε σχολειό, όταν μεγαλώσουμε, σαν επαγγελματίες, πρέπει να ξεχωρίσουμε, πως πρέπει να φερόμαστε, τι πρέπει να κάνουμε για να είμαστε ελκυστικοί στους άλλους. Αλλά και ποια πρότυπα πρέπει να αποφεύγουμε, σε ποιους δεν πρέπει να μοιάσουμε, πως δεν πρέπει να φερόμαστε. Όλα είναι σε καλούπια και αυτά τα καλούπια μας προσφέρονται εύπεπτα μέσα από την τηλεόραση για να τοποθετηθούμε μέσα τους, να φορμαριστούμε και να ζήσουμε υπακούοντας σε αυτά.

Ο καθένας διαλέγει το δικό του πρότυπο, υπάρχει ελευθερία στην επιλογή. Μπορείς να διαλέξεις ποιος θέλεις να είσαι, πάντα όμως η επιλογή πρέπει να είναι κάποια από τις προσφερόμενες, κάποια που να είναι *διαχειρίσιμη*. Αν η επιλογή σου διαφέρει από τις αποδεκτές είναι πιθανό να χαρακτηριστεί "τρελός".

"Ο τρελός είναι εξωκοσμικός, όχι γιατί προέρχεται από έναν άλλο κόσμο και είναι στιγματισμένος, αλλά είναι εξωκοσμικός γιατί έχει ξεφύγει από το πλαίσιο και έχει τοποθετήσει τον εαυτό του έξω από τα ιερά όρια της ηθικής." (M.Foucault, "Επιτήρηση και τιμωρία")

Τα πρότυπα προσφέρονται στα πλαίσια της εξέλιξης, ακολουθούμε κάποια πρότυπα, επικοινωνούμε σύμφωνα με κάποιους κώδικες και κανόνες για να βοηθήσουμε την εξέλιξη. Τα πρότυπα είναι είναι η προσωποποίηση των στερεότυπων, που είναι τα πλάνα που περιγράφουν τον σύγχρονο άνθρωπο έτσι όπως πρέπει να είναι υπακούοντας στους κανόνες και τις νόρμες που απορρέουν από το σύστημα σχέσεων εξουσίας της κοινωνίας.

Το σύστημα των προτύπων στο οποίο αναφερόμαστε εδώ, το τοποθετούμε στο πλαίσιο του συστήματος προπαγάνδας, όπως το παρουσιάζει ο Chomsky:

“Το σύστημα μας δουλεύει (Σημείωση: εννοεί το σύστημα των ΗΠΑ σε σχέση με αυτό της πρώην Σοβιετικής Ένωσης) πολύ διαφορετικά και πολύ πιο αποτελεσματικά. Είναι ένα ιδιωτικοποιημένο σύστημα προπαγάνδας, που περιλαμβάνει τα ΜΜΕ, τα περιοδικά γνώμης και γενικότερα το μεγαλύτερο μέρος της λόγιας ιντελιγκέντσιας, το μορφωμένο τμήμα του πληθυσμού. Τα πιο μορφωμένα στοιχεία αυτής της ομάδας, εκείνα που έχουν πρόσβαση στα ΜΜΕ, συμπεριλαμβανομένων και των περιοδικών των διανοουμένων, και τα οποία ουσιαστικά ελέγχουν τον εκπαιδευτικό μηχανισμό, πρέπει κυρίως να αναφέρονται ως μια τάξη “κομισάριων”, που να ποια είναι η ουσιαστική λειτουργία της: να σχεδιάσει, να προπαγανδίσει και να δημιουργήσει ένα σύστημα δογμάτων και πεποιθήσεων, το οποίο να υπονομεύσει την ανεξάρτητη σκέψη και θα εμποδίσει την κατανόηση και ανάλυση των θεσμικών δομών, όπως και το τρόπο με τον οποίο αυτές λειτουργούν. ...Δεν θέλω να πω πως συνειδητά κάνουν κάτι τέτοιο. ...Σ’ ένα πραγματικά αποτελεσματικό σύστημα κατήχησης, οι κομισάριοι μάλλον δεν γνωρίζουν τι συμβαίνει και πιστεύουν

πως και οι ίδιοι είναι ανεξάρτητοι, κριτικά μυαλά.” (N. Chomsky,
“Για τα ΜΜΕ”, σελ. 11-12)

Ο Chomsky αναφερόμενος εδώ σε ένα σύστημα κατήχησης μας παραπέμπει στο μοντέλο της χριστιανικής ποιμαντορίας του Foucault, προσαρμοσμένο και γενικευμένο για την περίπτωση του φαινομένου των ΜΜΕ. Καθοδηγούμαστε και εκπαιδευόμαστε από την τηλεόραση και τα άλλα μέσα, για το πως πρέπει να δρούμε, πως πρέπει να είμαστε, πως πρέπει να επικοινωνούμε. Μαθαίνουμε ποιοι πρέπει να είμαστε.

Αυτό το σύστημα της κατήχησης είναι περισσότερο ισχυρό και αποτελεσματικό από οποιοδήποτε εκπαιδευτικό σύστημα. Εξάλλου το εκπαιδευτικό σύστημα των δυτικών κοινωνιών δεν αντιτάσσεται, θα λέγαμε ότι μάλλον επικροτεί και σιγοντάρει αυτή τη μορφή κατήχησης.

Η εξουσία του Λόγου της τηλεόρασης μέσα από την παρουσίαση προτύπων, ιδανικών μοντέλων που είναι διαχειρίσιμα και απαραίτητα στο δρόμο προς την εξέλιξη. Η τηλεόραση μας καθοδηγεί, μια συνεχής καθοδήγηση, θα μπορούσαμε να πούμε ότι αυτή η καθοδήγηση είναι μια μορφή επιτήρησης.

Η εικονική πραγματικότητα της τηλεόρασης

Εικονική ή εναλλακτική πραγματικότητα είναι αυτή που μας προσφέρει η τηλεόραση; Σε ποια συμφέροντα υπακούει και από ποια φίλτρα περνάει η καθημερινή, πραγματική ζωή πριν μας παρουσιαστεί μέσα από την τηλεόραση; Αλλοιώνεται και πως η πραγματικότητα;

Αυτά είναι μερικά από τα ερωτήματα που θα έπρεπε να απαντήσουμε αν θα θέλαμε να προσδιορίσουμε έστω και σε ένα μικρό βαθμό τις σχέσεις εξουσίας που απορρέουν από την παρουσίαση αυτή της εναλλακτικής πραγματικότητας που παρουσιάζει η τηλεόραση.

“Εάν ερευνήσεις τα πραγματικά προϊόντα των ΜΜΕ, βρίσκεις μια πολύ στενή, πολύ σφιχτά περιορισμένη και αλλόκοτα ανακριβή περιγραφή του κόσμου που ζούμε” (N. Chomsky, “Για τα ΜΜΕ”, σελ. 12)

Αυτή τη περιγραφή του κόσμου που μας προσφέρει η τηλεόραση, αναφέρουμε σε αυτή την εργασία ως εικονική πραγματικότητα της τηλεόρασης. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι δανειζόμαστε μια έκφραση από το λεξικό του μέλλοντος για να περιγράψουμε ένα φαινόμενο του σήμερα.

Είναι γεγονός, και πιθανά αναπόφευκτο, ότι η τηλεόραση μας παρουσιάζει μια διαφορετική πραγματικότητα από αυτή που όλοι μας ζούμε στη πραγματική ζωή. Τα δελτία ειδήσεων παρουσιάζουν τα καθημερινά γεγονότα με διαφορετικούς τρόπους ανάλογα με το κανάλι που τα ετοιμάζει. Οι ειδικές εκπομπές παρουσίασης και σχολιασμού της πραγματικότητας, είτε αυτές λέγονται ενημερωτικές, είτε ψυγαγωγικές, αλλά ακόμα και οι σαπουνόπερες ωραιοποιούν και εξιδανικεύουν ή κατηγορούν και καταδικάζουν φυσικά πρόσωπα, καταστάσεις, θεσμούς και ότι άλλο.

Υπάρχουν πολλοί άνθρωποι σήμερα για τους οποίους η τηλεόραση αποτελεί την κεντρική διέξοδο προς την κοινωνία, αποτελεί το παράθυρο από το οποίο έρχονται σε επαφή με το σύστημα σχέσεων εξουσίας της κοινωνίας στην οποία ζουν. Όταν λοιπόν αυτό το παράθυρο είναι εφοδιασμένο με παραμορφωτικά κρύσταλλα, είναι φανερό ότι οι σχέσεις εξουσίας των ανθρώπων αυτών με το κοινωνικό σύνολο θα είναι “παραμορφωμένες”.

Ας δούμε ένα πολύ απλό και καθημερινό παράδειγμα, η τηλεόραση είναι γνωστό πλέον ότι χρησιμοποιείται κατά κόρον στο πολιτικό παιχνίδι εξουσίας, ωραιοποιεί ή καταδικάζει με απώτερο στόχο το

πολιτικό κέρδος. Η τηλεόραση χρησιμοποιείται για να παρουσιάσει μια εικονική πραγματικότητα πολιτικής κατάστασης στην οποία θα ζουν και με την οποία θα έχουν σχέσεις οι πολίτες. Είναι πιο εύκολη η διαχείριση μιας εικονικής πραγματικότητας από τους πολιτικούς. Τα τελευταία χρόνια πολύς θόρυβος έχει γίνει γύρω από τη μεταφορά των προεκλογικών αγώνων από τη πραγματική ζωή στον τηλεοπτικό χώρο, από τις συγκεντρώσεις λαοθαλασσών στα σκηνοθετημένα debate. Οι πολιτικοί έρχονται όλο και πιο σπάνια σε επαφή με τον λαό, αποφεύγουν την κατάκτηση των ψηφοφόρων με άμεσο τρόπο, προτιμούν την παρουσίαση μέσα από την τηλεόραση των επιχειρημάτων και τον απόψεων τους. Οι εμφανίσεις στη πραγματική ζωή είναι απλές, θέλουν να δείξουν πόσο κοινοί άνθρωποι είναι, δεν κάνουν εντυπωσιακές εμφανίσεις (όπως πριν από μερικά χρόνια) στον πραγματικό κοινωνικό χώρο, αφήνουν την εικόνα μέσα από τη τηλεόραση να πείσει τον κόσμο, με ομιλίες και διαλέξεις, συζητήσεις και αντιπαραθέσεις υπό την καθοδήγηση σκηνοθέτη, με την παρουσία βοηθητικού προσωπικού (δημοσιογράφου) και πάντα με τους συμβούλους και καθοδηγητές, πίσω από τις κάμερες, αφανείς ήρωες και κατασκευαστές της εικονικής πολιτικής πραγματικότητας που προσφέρεται στους πολίτες.

Η εικονική αυτή πραγματικότητα προσφέρεται σε ένα ανεκπαιδευτο κοινό, ένα κοινό, ακόμα, ανυποψίαστο για το περιεχόμενο των εκπομπών της τηλεόρασης. Η κοινωνία μέσα από τα μέσα εκπαίδευσης και επικοινωνίας (σχολείο - ΜΜΕ) δημιουργεί ένα κοινό που σκόπιμα είναι ανεκπαιδευτο για να μην μπορεί να μεταφράσει όλα όσα του προσφέρονται από τη τηλεόραση.

Αυτό που θέλουμε να τονίσουμε σ' αυτή την ενότητα είναι ότι η εξουσία του λόγου της τηλεόρασης, θα μπορούσαμε να πούμε οι σχέσεις εξουσίας της τηλεόρασης με το κοινό, είτε με τη μορφή της προσφοράς

προτύπων, είτε με τη μορφή παρουσίασης μιας εικονικής πραγματικότητας έχει φτάσει σε επικίνδυνα όρια. Λέγοντας επικίνδυνα εννοούμε, ανεξέλεγκτα, και απρόβλεπτα. Μπορεί, για παράδειγμα να πετυχαίνει ένα πολιτικό σύστημα τους στόχους του, μέσα από τη παρουσίαση μιας εικονικής πραγματικότητας, μέσα από τη τηλεόραση, αλλά κανείς δεν ξέρει τι άλλες επιπτώσεις μπορεί να έχει η παρουσίαση αυτή στο κοινό.

Και σ' αυτό το σημείο είναι ξεκάθαρο ότι το πρόβλημα με την εξουσία του λόγου της τηλεόρασης είναι ότι η εξουσία αυτή δεν είναι παρά σχέσεις εξουσίας ανθρώπων (πολιτικών, ισχυρών ανθρώπων των Media) μεγενθυμένες από το πρίσμα της τηλεόρασης. Σχέσεις εξουσίας που εκμεταλλεύονται το μέσο στο μέγιστο χωρίς να λαμβάνουν υπόψιν τους τις παρενέργειες που μπορεί να έχουν οι κινήσεις τους αυτές.

Κεφάλαιο 4ο. ΚΥΒΕΡΝΟΠΙΑΝΟΠΤΙΚΟΝ

Ο Foucault, θα μπορούσαμε να πούμε ότι δεν πρόλαβε να ζήσει αυτό που σήμερα λέμε τεχνολογική επανάσταση, κοινωνία της πληροφορικής. Όμως πολλά από αυτά που έχει πει είναι γραμμένα για αυτή την εποχή που σήμερα ζούμε.

Εντυπωσιακό είναι το γεγονός ότι πολλοί άνθρωποι, χρησιμοποιούν τις δυνατότητες που προσφέρει η σημερινή τεχνολογία για να μιλήσουν για τις σκέψεις του Foucault, είναι αρκετές οι ηλεκτρονικές συνάξεις με θέματα για τον Γάλλο φιλόσοφο του 20ου αιώνα. Εργασίες γράφονται για να προσαρμόσουν την σκέψη του Foucault στις σημερινές εξελίξεις, προσπάθειες να ερμηνευτεί η νέα αυτή επανάσταση μέσα από τα λεγόμενα του.

Σκεπτόμενοι ότι, σύμφωνα με αυτά που όλο και συχνότερα λέγονται, πλησιάζουμε στην τηλεόραση του αύριο, ένα εξελιγμένο μέσο επικοινωνίας και ενημέρωσης που θα είναι πάντρεμα της σημερινής τηλεόρασης με τις ηλεκτρονικές τηλεπικοινωνίες (ψηφιακά σήματα τηλεφώνων, Ίντερνετ, κλπ), θα αναφερθούμε στις νέες σχέσεις εξουσίας που θα δημιουργήσει, ή απλά θα βοηθήσει να δημιουργηθούν, αυτό το νέο μέσο.

Σε σχέση με την τηλεόραση του σήμερα, και αναφερόμενοι στα δύο σημεία που αναλύσαμε στη προηγούμενη ενότητα, η εξέλιξη του μέσου, θα προσφέρει πολλά πρότυπα και δυνατότητα επιλογής του χρήστη, ενώ η εικονική πραγματικότητα θα είναι μια συνειδητή κατάσταση για όλους, ο καθένας θα μπορεί να επιλέξει την εικονική πραγματικότητα που θέλει, κατανοώντας πλήρως ότι αυτό που θα συμβεί δεν είναι μια συνέχεια της πραγματικής ζωής.

Σε αυτή την ενότητα θα παρουσιάσουμε την άποψη ότι η νέα αλληλεπιδρώσα επικοινωνία και ενημέρωση που σήμερα προσφέρουν οι υπολογιστές, και αύριο οι συσκευές καθημερινής χρήσης, όπως η τηλεόραση, αποτελεί το μοντέλο της απόλυτης επιτήρησης. Ενώ θα αναφερθούμε και στην εξουσία του λόγου της πληροφορίας, ή η εξουσία του λόγου του περιεχομένου, όπως θα μπορούσε κάποιος να πει.

Το απόλυτο μοντέλο επιτήρησης

Σε συνέχεια των όσων είπαμε στη δεύτερη ενότητα αυτής της εργασίας, για την εξουσία της επιτήρησης, και για το πανοπτικό όπως μας το αναλύει ο Foucault, σ' αυτή την ενότητα θα μιλήσουμε για ένα φαινόμενο που, σήμερα απασχολήσει ένα αρκετά μεγάλο μέρος του παγκόσμιου πληθυσμού, το παγκόσμιο δίκτυο επικοινωνίας και ενημέρωσης Ίντερνετ. Την απτή μορφή που έχει σήμερα αυτό που έχει ονομαστεί κυβερνοχώρος.

Καθώς τα μέσα επικοινωνίας αλλάζουν και πλησιάζει η "ηλεκτρονική" εποχή αλλάζουν και οι μέθοδοι επιτήρησης. Ο G.Orwell αναγνώρισε στην τηλεόραση το απόλυτο όργανο επιτήρησης, έγραψε το "1984" και έβαλε τον "Μεγάλο Αδερφό" στη ζωή όλων για να τους θυμίζει ότι τους επιτηρεί. Το πιο εντυπωσιακό παραμύθι επιτήρησης, αλλά όπως σε κάθε παραμύθι, του λείπουν οι λεπτομέρειες που θα το στήριζαν για να μπορέσει να γίνει πραγματικότητα.

Σήμερα στη θέση του "Μεγάλου Αδερφού" έχουμε σχεδόν όλοι στο σπίτι μας ηλεκτρονικές συσκευές (τηλεόραση και computers) που παίζουν το ρόλο του "Μικρού Αδερφού" που χωρίς να το πολυκαταλαβαίνουμε παρακολουθεί καθένας κίνηση. Με την τηλεόραση

παίρνουμε συνδρομικά κανάλια που μας χαρακτηρίζουν (ενδιαφέρεται για αθλητικά-SuperSport, έχει παιδιά, KidTV, κλπ) μας ομαδοποιούν και μας παρακολουθούν.

Στη πραγματική ζωή το Ίντερνετ δεν είναι τίποτε παραπάνω από μια σειρά από συνδέσεις ηλεκτρονικών υπολογιστών, αλλά πάρα πολλοί άνθρωποι το έχουν εκλάβει ως έναν νέο κόσμο που περιμένει να τον εξερευνήσουν. Αυτό ονομάζουμε κυβερνοχώρο, και είναι άμεσα συνυφασμένος με την έννοια εξερεύνησης του διαστήματος. Στο βιβλίο του “Ο νευρομάντης” ο William Gibson ορίζει τον κυβερνοχώρο:

“...μια καθημερινή εμπειρία για εκατομμύρια ανθρώπους κάθε μέρα, σε όλες τις χώρες του κόσμου, από παιδιά που διδάσκονται μαθηματικές αρχές... Μια γραφική αναπαράσταση δεδομένων που έχουν παρθεί από όλους τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές που υπάρχουν στον κόσμο. Συνδέσεις υπολογιστών, με οπτικές ίνες που φτιάχνουν έναν ανύπαρκτο χώρο στο μυαλό...”(W.Gibson, “Neuromancer”)

Αν το δούμε πιο απλά, το Ίντερνετ είναι ένας χώρος όπου ο καθένας μπορεί να μπει (φτάνει να έχει πρόσβαση σε κάποιο computer) και όπου όλοι αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο. Ο καθένας είναι καθισμένος μπροστά σε μια οθόνη υπολογιστή, η ταυτότητα του διαμορφώνεται από τις λέξεις που πληκτρολογεί και στέλνει στον κυβερνοχώρο.

Γυρνώντας στη σκέψη του Orwell, η τηλεόραση αποτελεί ένα μέσο επιτήρησης έχει πολλά προβλήματα που δεν μπορούν να τη χαρακτηρίσουν σαν ικανοποιητικό μέσο επιτήρησης. Σήμερα το απόλυτο μέσο επιτήρησης είναι ο ηλεκτρονικός υπολογιστής, παρακολουθεί και καταγράφει κάθε μας κίνηση. Οι κινήσεις μας στον κυβερνοχώρο καταγράφονται, αρχειοθετούνται και μετά από επεξεργασία μας

“χαρακτηρίζουν”. Αφήνουμε πατημασιές στον κυβερνοχώρο, αρκετά σημάδια που όταν συνδυαστούν από τα διάφορα σημεία που επισκεπτόμαστε στον κυβερνοχώρο προσφέρουν μια ξεκάθαρη εικόνα του ποιοι είμαστε. Έχουμε μπει στην εποχή της επιτήρησης της πληροφορίας - **πληροφοροεπιτήρησης (dataveillance)**.

Και δεν είναι μόνο οι βόλτες στον κυβερνοχώρο που παρακολουθούνται, αλλά και κάθε μας συναλλαγή στη καθημερινή μας ζωή. Κάθε αίτηση μας συνοδεύεται από μια αναλυτική κατάσταση που περιλαμβάνει όλες τις συναλλαγές μας με τράπεζες, αγορές με πιστωτικές κάρτες και ότι άλλο έχει καταγραφεί για το άτομο μας, από ιατρικά μας αρχεία μέχρι το επαγγελματικό ιστορικό μας.

Αυτά που σήμερα μπορούμε να δούμε και να αναγνωρίσουμε ως μορφές επιτήρησης είναι μόνο η αρχή. Το τηλέφωνο είναι σίγουρα το πρώτο βήμα σ'αυτά που σήμερα μας περιβάλλουν. Η παρακολούθηση των τηλεφωνημάτων που δεχόμαστε και αυτών που εμείς κάνουμε, πλήρης κατάσταση υπάρχει για κάθε έναν από εμάς στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές του ΟΤΕ. Τα μηχανήματα αυτόματων τραπεζικών συναλλαγών, οι πιστωτικές κάρτες, και βέβαια οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές με τους οποίους συνδεόμαστε στα δίκτυα της πληροφορίας.

Και θα υπάρξουν ακόμα πολλά τέτοια παραδείγματα που θα βλέπουμε να εισέρχονται κάθε μέρα στη ζωή μας. Καθώς θα χρησιμοποιούμε δίκτυα για τις συναλλαγές είτε αυτές είναι το να πάμε για ψώνια, είτε η επικοινωνία μας με τη τράπεζα, αλλά ακόμα και η συμμετοχή μας στα κοινά. Η επιτήρηση γίνεται όλο και πιο στενή.

Το μοναδικό πρόβλημα δεν είναι το ότι συλλέγονται πληροφορίες για εμάς από όλο και περισσότερα σημεία επιτήρησης, αλλά και το ποιος θα έχει πρόσβαση σε αυτές τις πληροφορίες και πως θα τις χρησιμοποιήσει;

Το θέμα της εξουσίας και της επιτήρησης δεν είναι καινούργιο στις μέρες μας, αλλά καινούργιοι είναι οι όροι που κάνουν τις ερωτήσεις να αλλάζουν πολύ γρήγορα, καμιά φορά και πριν ακόμα απαντηθούν.

Μήπως η σημερινή κοινωνία της πληροφορίας προσφέροντας τα εργαλεία για την απόλυτη επιτήρηση, πιο ολοκληρωμένη από κάθε άλλη φορά στο παρελθόν, προσφέρει και τη δυνατότητα για την δημιουργία της κατά Foucault δυστοπία (dystopia).

Η εξουσία του Λόγου της πληροφορίας

Ζούμε στην εποχή της πληροφορίας, μερικοί θα έλεγαν ότι σήμερα οι έχοντες την πληροφορία ή τον δρόμο προς αυτή, είναι οι έχοντες την εξουσία. Είναι γεγονός ότι η πληροφορία, η κατάλληλη γνώση τη σωστή στιγμή, ήταν μέχρι σήμερα ένα προνόμιο που είχαν λίγοι. Σήμερα η πληροφορία βρίσκεται σε δημόσια θέα, και είναι εύκολη η πρόσβαση στον καθένα.

Η πληροφορία είναι περισσότερο πολύτιμη όταν είναι φρέσκια και όταν αλλάζει πολύ γρήγορα.

Η σημαντικότητα του να κατέχει κάποιος την πληροφορία είναι ένα αδιαμφισβήτητο γεγονός, αυτό που σήμερα αλλάζει ραγδαία είναι οι κάτοχοι της πληροφορίας.

“...με τη μαρξιστική λογική - η νομικλατούρα σ’ αυτή τη περίπτωση μοιάζει να είναι εξίσου οι χάκερς, αλλά και τα υψηλόβαθμα στελέχη επιχειρήσεων. Αλλά όποιοι και να είναι έχουν ένα κοινό: τη γνώση που οδηγεί στον έλεγχο”. (U. Eco, “The World According to Eco”)

Αυτό τονίζει και ο Eco στη συνέντευξη που έδωσε στο περιοδικό Wired τον περασμένο Μάιο. Οι σχέσεις εξουσίας αλλάζουν σημαντικά, και στις αλλαγές αυτές τον κύριο λόγο έχει η τεχνολογία και οι νέες

δυνατότητες που προσφέρονται για πρόσβαση και επεξεργασία της πληροφορίας.

Ας δούμε ένα σύγχρονο παράδειγμα εξουσίας της πληροφορίας. Τα χρηματιστήρια που βρίσκονται σε κάθε χώρα, μέχρι σήμερα το να γνωρίζει κάποιος τις τιμές και τα μεγέθη κάποιου χρηματιστηρίου, θα σήμαινε ότι έχει τα μέσα να έχει άμεση πρόσβαση και ειδικές γνώσεις επεξεργασίας των στοιχείων αυτών έτσι ώστε να μπορέσει να προβλέψει πιθανές εξελίξεις, να επενδύσει σωστά, και να εκμεταλλευτεί με αυτό το τρόπο την πρόσβαση του στη πληροφορία.

Πριν από μερικούς μήνες, κυκλοφόρησε ένα νέο παιχνίδι στο Ίντερνετ, ένα παιχνίδι που σου παρέχει όλες τις πληροφορίες για το χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης, όλες τις πληροφορίες που υπάρχουν, από ιστορικά στοιχεία, μέχρι και προβλέψεις με τις πλέον σύγχρονες μεθόδους. Με αυτές τις πληροφορίες στη κατοχή του ο κάθε παίκτης έχει τη δυνατότητα να παίξει στο χρηματιστήριο, να αγοράσει να πουλήσει, να επιτελέσει όλες τις λειτουργίες, μόνο που πρόκειται απλά για ένα παιχνίδι και έτσι αντί να χρησιμοποιεί πραγματικά δολάρια, χρησιμοποιεί δολάρια της άμμου (sanddollars - που είναι και το όνομα της εταιρίας που λανσάρει αυτό το νέο παιχνίδι) τα οποία του προσφέρονται δωρεάν. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι αυτό το παιχνίδι αποτελεί ένα μοναδικό εκπαιδευτικό μέσο για το θέμα χρηματιστήριο. Ίσως να μην είναι απλά ένα παιχνίδι, ή ένα εκπαιδευτικό μέσο, αλλά να είναι ένα από τα πρώτα σημάδια της αλλαγής που έρχεται.

Η πληροφορία έχει Λόγο, μεταφέρει Λόγο, και η κατοχή της αλλάζει τις υπάρχουσες σχέσεις εξουσίας

Κεφάλαιο 5ο. ΕΠΙΛΟΓΟΣ Η ΕΞΟΥΣΙΑ ΑΛΛΑΖΕΙ “ΧΕΡΙΑ”

Σε αυτές τις λίγες σελίδες μας απασχόλησε το σημαντικό, και ανεξάντλητο θέμα της εξουσίας του Λόγου όπως αυτή παρουσιάζεται σε αυτά που έχει πει και γράψει ο μεγάλος γάλλος φιλόσοφος του αιώνα μας ο M.Foucault. Προσπαθήσαμε να προβάλλουμε αυτές τις θεωρίες στο τηλεοπτικό φαινόμενο όπως σήμερα το ζούμε, αλλά και να δώσουμε την άποψη μας για το μέλλον των μέσων επικοινωνίας και ενημέρωσης, ένα μέλλον για το ποίο αποκτούμε μια όλο και πιο ξεκάθαρη εικόνα κάθε μέρα που περνάει.

Είναι αλήθεια ότι ο Foucault, δεν έζησε αυτά που εμείς βιώνουμε σήμερα, αλλά όλα όσα έχει πει αναφέρονται άμεσα σε κάθε τι νέο συμβαίνει. Και πως να μην αναφέρονται άλλωστε, εφόσον η σχέσεις εξουσίας απλά εξελίσσονται, εξελίσσονται σύμφωνα με το μοντέλο που μελετούσε.

Έχουμε πει ότι το κοινωνικό σύστημα σχέσεων εξουσίας είναι ένα ευμετάβλητο σύστημα που καθορίζεται από τους κανόνες και τις νόρμες που οι ίδιοι οι άνθρωποι θέτουν για την μεταξύ τους επικοινωνίας. Ένα σύστημα που εξελίσσεται καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας του ανθρώπου και θα συνεχίσει να εξελίσσεται σύμφωνα με κανόνες που δεν έχουν καθοριστεί και ίσως να μην είναι δυνατό σήμερα να καθοριστούν. Ας μη ξεχνάμε ότι ακόμα και στη Φυσική υπάρχουν συστήματα τα οποία δεν μπορούν να περιγραφούν από τις θεωρίες, τους νόμους και τα μαθηματικά.

Θα είναι τα μέσα του αύριο μοντέλα επιτήρησης, ή μήπως η ανάγκη του ανθρώπου για πραγματική ελευθερία θα βρει τον τρόπο να

πραγματοποιηθεί μέσα από τη χρήση των εξελιγμένων μέσων επικοινωνίας και ενημέρωσης; Οι σκέψεις του Foucault, φαίνεται να μπορούν να ερμηνευτούν, προβαλλόμενες στα μέσα μαζικής επικοινωνίας και ενημέρωσης, και με τους δύο τρόπους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ

1. Michel Foucault, "Η Μικροφυσική της εξουσίας", εκδ. Ύψιλον, Αθήνα 1991
2. Michel Foucault, "Ιστορία της Σεξουαλικότητας", εκδ. Ράππα, Αθήνα 1982
3. Umberto Eco, "Η Σημειολογία στη καθημερινή ζωή", εκδ. Μαλλιάρης Παιδεία, Θεσσαλονίκη 1987
4. Naom Chomsky, "Για τα ΜΜΕ", εκδ. Ελευθεριακή Κουλτούρα, Αθήνα 1995
5. Sherry Turkle, "Life on the Screen", εκδ. Phoenix, London 1977
6. George Orwell, "1984"
7. Mitchell William, "City of bits: space, place, and the infobahn", MIT Press, Boston 1995

INTERNET REFERENCE

8. "The World According to Eco", WIRED Magazine Issue 5.03 - March 1997
9. "Sex Machine", WIRED Magazine Issue 5.05 - May 1997
10. "SEX AND THE INTERNET: The meaning of Foucault's theory of power and discourse in Cyberspace"
11. "Foucault in Cyberspace: Surveillance, Sovereignty, and Hard-Wired Censors" James Boyle, 1997,
<http://www.wcl.american.edu/pub/faculty/boyle/foucault.htm>

12. ““12 MONKEYS” ET DERAISON. Foucault: The Sequel”, Kip Hinton,
1996, gopher://jefferson.village.Virginia.EDU:70/ORO-17792-
/pubs/listservs/spoons/foucault.archive/papers/12monkeys.txt